

לשכת רב הקמפוס

אוניברסיטת בר-אילן

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת ויקרא, תשע"ו
מספר 1162בית הספר ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

הערה על מגילת אסתר: מלחמות מיעוטים

מאיר בר-אילן

רבים מספור הם הספרים והמאמרים שנכתבו על מגילת אסתר, ולמרות כן מדי פעם מתגלות בה תובנות חדשות. היה זה א' ביקרמן אשר ראה במגילת אסתר ספר משונה (אחד מתוך כמה בתנ"ך),¹ אך ספק אם הגדרת ספר כ"משונה" מועילה להבנתו. לפני כמה שנים כתבתי על הרקע האסטרוולוגי והנומרוולוגי של מגילת אסתר,² ומן הסתם יש עוד מה לחקור ולדון במגילה זו.

מגמת הדברים להלן היא לדון בהיבט אחד מסוים של סיפור העלילה: מלחמות-מיעוטים, נושא שכמעט ולא דנו בו עד כה. כמו כן, תידון תופעה בת המאה ה-20 הדומה בכל למסופר במגילה, וזאת לצורך הבהרת חלק מהרקע ההיסטורי של העלילה.

למעשה, מגילת אסתר מספרת על מלחמה של רוב כנגד מיעוט אתני, בחסות השלטון, ומלבד השאלה המוסרית קיימת גם שאלה של תועלת פוליטית ממותם של חפים מפשע. ובכן, כבר ביקרמן ציין בספרו, כי בשנת 88 לפנה"ס, מיתרדטס ה-VI מלך פונטוס הוציא צו המורה כי שלושים יום לאחר הינתן הצו יש להרוג את כל אלו שמוצאם איטלקי – אנשים, נשים וטף, בכל גיל שהוא, בכל מקום שיימצאו. ביקרמן לא נתן הסבר לצו זה, ונדמה שהרוצה להתבונן בו, כמו גם בצו שנתן אחשוורוש להרוג את כל היהודים בממלכתו, חייב להתבונן במלחמות אתניות בין מיעוטים בימים ההם ובזמן הזה גם יחד.

עצם הימצאותם של מיעוטים בקרב אוכלוסייה מסוג אחר הייתה תופעה מוכרת היטב בעולם העתיק, הן כפי שעולה מספר יהושע, הן כפי שעולה ממדיניות ההגירה הכפויה של האימפריה האשורית. ברם, לענייננו חשובה עתה לא שאלת המיעוטים כתופעה חברתית, כי אם מלחמת מיעוטים אלו באלו, ובמקרה של מגילת אסתר: מלחמת רוב כנגד מיעוט. למעשה, מלחמות בין בני עם אחד במשנהו, תחת אותו שליט, הן תופעה המוכרת היטב עד היום.

מלחמות בין מיעוטים באוכלוסייה מוכרות היטב מן העידן המודרני, ולעתים הן נערכות אף בברכת השלטון המרכזי ובעידודו. דוגמאות לכך לא חסרות, כגון רצח-עם ברואנדה,³ מאות-אלפים נהרגו בקמבודיה, סונים הורגים שיעים בעיראק, מוסלמים טובחים נוצרים בלבנון כמו גם בניגריה, מוסלמים מתנכלים לקופטים במצרים, סינהלזים וטמילים נלחמו אלו באלו בסרי-לנקה, מוסלמים והינדים הורגים אלו את אלו בקשמיר, סרבים וקרואטים נלחמו אלו באלו עם התפרקות יוגוסלביה (שהייתה מדינה רב-לאומית), תורכים (מוסלמים) לחמו ביוונים (אורתודוקסים)

* פרופ' מאיר בר-אילן מרצה במחלקה לתלמוד ובמחלקה לתולדות ישראל, אוניברסיטת בר אילן.

¹ E. Bickerman, *Four Strange Books of the Bible*, New York: Schocken, 1967, pp. 169-240.

² מ' בר-אילן, *נומרוולוגיה מקראית*, רחובות תשס"ה, עמ' 134-168.

³ ג' דיימונד, *התמוטטות*, תל-אביב תשס"ח, עמ' 281-295. במחקר מפורט ומאלף מנתח החוקר את הגורמים לתופעה, ומראה כי גם פוליטיקאים אחראים לה, אך לא רק הם.

ובארמנים, וכן הלאה. כלומר, מלחמות אתניות נגד מייעוטים, המכונות פוגרום, במדינות רב-לאומיות הן תופעות המוכרות היטב בהיסטוריה של אומות העולם, והן קיימות עד היום.⁴ נתונים אלו יש להוסיף לרקע של מגילת אסתר העוסקת במלחמה בין בני מייעוטים שונים, ומוטב: בין הרוב בממלכה לבין מייעוט מפוזר ומפורד היושב בקרבה.

ברצוני להביא כאן עדות מעניינת על מקרה שאירע במאה ה-20 בבנגל שבהודו, לימים בנגלדש. הדברים להלן מובאים מתוך ספרו של ד"ר חיים שושקס.⁵ ספר זה אינו אלא אוסף של רשימות-מסע שכתב שושקס, יליד ביאליסטוק, במסעותיו על פני הגלובוס, ובביקוריו במקומות נידחים בשנות ה-40 של המאה ה-20. הספר כתוב בכישרון רב, בציוריות ובחיוניות, ובין היתר מסופר שם על ביקורו בבנגל ב-1948. תחילה הוא מספר כי בתקופה זו היו ההינדים והמוסלמים שקועים בסכסוך שהטביע לא אחת את רחובות כלכותה בדם. שושקס מספר על פגישתו עם אשתו של ראש ממשלת בנגל שסיפרה לו כי באוגוסט 1946 חתם בעלה, ראש הממשלה, "על צו שהכריז 'יום פעולה', היינו שלהינדים ולמוסלמים ניתנה הרשות החוקית לתקוף, לפגוע ולהרוג זה את זה, בערים ובכפרים של בנגל. המנצחים יזכו בשלטון המדינה". אשת ראש הממשלה, שנולדה במוסקבה למשפחה פרובוסלאבית, הוסיפה ואמרה לשושקס: "רואה אני שהדבר מתמיהך, שממשלה חוקית תוציא צו רשמי המזמין אזרחים בעלי דתות שונות לרצוח איש את רעהו, ולירות זה בזה. אולם הצו פורסם בכל העתונים ב-15 באוגוסט 1946. ברחובות כלכותה זרם דם. בכל יום נפלו אלפי קרבנות".

והנה, לפי הכתוב במגילת אסתר, מלך אחשוורוש על 127 מדינה, "מהדו ועד כוש", כלומר הוא שלט על ממלכה רב-לאומית (למעשה, מדינת-לאום היא המצאה של המאה ה-19). הודו המקראית שוכנת מדרום לנהר האינדוס, היום בפקיסטן (מדינה שנוסדה בעידן המודרני לצורך הפרדה בין הינדים למוסלמים), ועד היום עשרות רבות של לשונות מדוברות במרחב זה. מכל מקום, ההשוואה בין הצו של ראש ממשלת בנגל בעידן המודרני לבין הצו של אחשוורוש כמתואר במגילה מראה, שכמעט ואין הבדל בין הצווים, ולכאורה אפשר לומר כי ההיסטוריה חוזרת על עצמה.

כללו של דבר, הרקע ההיסטורי למגילת אסתר נעוץ בעימותים רב-לאומיים אשר נערכו באימפריה הפרסית, ותופעות דומות מוכרות עד היום הזה "מהדו ועד כוש", ואף במקומות נוספים.

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן
בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת המייל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' עמוס פריש
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

⁴ י' סלזקין, **המאה היהודית**, תל-אביב תשס"ט, עמ' 49-51. לנתונים ההיסטוריים שנאספו, והתעללות המשטר הקומוניסטי במיעוטים שתחתיו, הוסיף הכותב פרשנות בעלת אופי ארכיטיפי ומיתי, המנוגדת לעקרונות ההיסטוריוגרפיה המודרנית.

⁵ ח' שושקס, **בדרכי תבל: פרקי מסע** (תרגום לעברית: ב' וילנצ'וק וב' מורן), תל אביב תשי"ד, עמ' 90-91.